

Т. Гургула

РЕТРОСПЕКТИВА ТА ПРОГНОЗНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розглянуто структурні деформації, що виникли у галузях економіки внаслідок процесів інтеграції. Зазначено, що поступова інтеграція в європейський політичний, економічний, правовий простір потребує поглиблення досліджень у цьому напрямі. Здійснено аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, спрямованих на визначення оцінки рівня якості життя населення в Україні. Обґрунтовано, що ключовими умовами зростання рівня якості життя населення є: рівень розвитку країни, її ресурсні та технологічні потенціали; ступінь зрілості ринкових відносин; масштаби та перспективи розвитку економічних взаємозв'язків країн.

Ключові слова: оцінка рівня якості життя населення, інтеграція, інтеграційний економічний процес, структурні деформації у галузях національної економіки.

Унаслідок інтеграційних процесів України в світове міжнародне господарство виникли відповідні структурні деформації у цілих галузях національної економіки. Одні з них зазнали руйнації, інші стали більш привабливими для вкладання іноземних інвестицій у їхні активи та стають домініантними для розвитку економіки країни в цілому.

Для написання статті використовувалися різні джерела: саме думки економістів, Інтернет-ресурси, дослідження провідних вітчизняних та зарубіжних економістів, роботи яких присвячені зазначеній проблемі, структурним деформаціям в економічних галузях національної економіки. І. Колосов розробив методику визначення перспективних галузей економіки [1], М. Сичевський та А. Юзефович займався проблемами державного регулювання харчової промисловості [2], Г. Тарасюк у своїх працях досліджував потенціал галузей національної економіки [3].

Метою статті є вплив інтеграційних процесів, що впливають на розвиток галузей національної економіки в сучасних умовах та на зміну рівня якості життя населення України.

Забезпечення належного рівня життя людей є найважливішою метою діяльності урядів усіх країн світу, важливим програмним завданням соціальної політики сучасної держави. В умовах сучасної кризи (економічної, соціальної, демографічної) найдефіцитнішим ресурсом є людський ресурс. Падіння рівня життя може призвести до втрати частини цього ресурсу.

У всіх країнах із розвинутою економікою підвищення рівня та якості життя населення є одним із пріоритетних напрямів економічного розвитку. В таких країнах, як США, Японія, Швеція, Австрія, Польща, ця мета реалізується на національному рівні у межах відповідної концепції соціально-орієнтованої держави, що стає актуальним у сучасних умовах і в Україні. Адже проблема полягає у тому, що на сьогодні ні рівень життя людей, ні соціальні стандарти якості життя не орієнтовані на європейські стандарти, не кажучи вже про світові стандарти. Між тим глобалізація країни залежить, насамперед, від прискореного подолання розриву в рівнях та якості життя в Україні та країнах-членах

ЄС, що насамперед залежить від можливості соціально-економічної політики держави вирішити ці завдання.

Економічна інтеграція – це не що інше, як об'єднання держав, унаслідок обмеженості природних, трудових та фінансових ресурсів у певній країні для створення товарів, що є конкурентоспроможними на цих ринках та подоланні кризових явищ у країнах, а саме зубожіння народів, безробіття, падіння курсу національних валют, що призводить до соціальних проблем цих країн, тому оцінка якості життя людей будь-якої країни є пріоритетним завданням держави. Для поглиблення систематизації оцінювальних показників соціально-економічного розвитку через прояви механізму впливу інтеграційних процесів на розвиток економіки країни пропонуємо згрупувати показники за ступенем поєднання економічних, соціальних та нематеріальних площин суспільства. Необхідно зазначити, що високорозвиненим країнам притаманне посилення акцентів саме на показниках останньої категорії, якими здійснюється спроба визначення таких явищ, що не мають кількісно-вартісних вимірювачів, але є вкрай важливими для розуміння якісного рівня суспільного розвитку – і це показники, що відображають стан щастя, задоволення людини тощо.

Заслуговує на увагу думка К. Еклунда про те, що щорічний приріст в економіці, під яким зазвичай розуміється зростання ВВП, стає метою економічної політики як засіб підвищення рівня життя. Однак він попереджає про обережність безпосереднього пов'язування зростання ВВП із зростанням добробуту. Дослідником зазначається, що показник ВВП має низку недоліків, зокрема диференціацію рівня добробуту людей [4].

Д. Майер традиційним показником розвитку вважає дохід на одну особу в доларах США, згідно з яким країни класифікуються Світовим банком. При цьому, країни з рівнем доходу (ВВП на душу населення), меншим за 765 дол. США, вважаються країнами з низьким рівнем доходів, а з рівнем доходів 9385 дол. США належать до країн із високим рівнем доходів, а всі між ними – до країн із середнім рівнем доходів [5].

Шляхи вирішення цих питань у ХХІ ст. залежать від складних інтеграційних процесів, що відбуваються у світовій економіці. До сучасних світових особливостей, тенденцій змін інституту соціальної політики належать: розширення її суб'єктивності, диверсифікація джерел фінансування соціальних програм, децентралізація регулювання соціально-трудових відносин, зростання нерівності в розподілі доходів унаслідок послаблення внутрішнього регулювання та зовнішньої лібералізації їх формування та розподілу; трансформація культури солідарності поколінь у напрямку її індивідуалізації. Таким чином, можна виокремити основні індикатори визначення оцінки якості життя населення, це, насамперед, охорона здоров'я (тривалість майбутнього життя, рівень материнської смертності, тимчасова непрацездатність, тривала непрацездатність), освіта (безперервна освіта, навчання дорослих, рівень письменності), відтворення та якість трудового життя, рівень безробіття (вимушена неповна зайнятість, питома вага тих, що зневірилися знайти роботу, середня тривалість робочого часу), стан внутрішнього споживчого ринку, доступність певних видів товарів та послуг (розподіл доходу між домогосподарствами, неплатоспроможний попит тощо), особиста безпека кожного громадянина (рівень самогубств, смертельні випадки, серйозні травми, страх за особисту безпеку) та продовольча безпека, яка на сучасному етапі розвитку людства є різною та має різний ступінь гостроти. Продовольча сфера є одним із провідних секторів економіки кожної країни, окремих груп країн, регіонів, континентів світу, що зумовлює особливу роль і значення її кінцевої продукції у задоволенні потреб населення у продуктах

харчування, тобто у вирішенні продовольчої проблеми, яка належить до провідних проблем сучасності.

Проблема продовольчої безпеки є багаторівневою, а тому розглядається і вирішується на різних взаємопов'язаних ієрархічних рівнях, кожен із яких має свої специфічні завдання та їх вирішення. За масштабом проблеми можна виділити міжнародний (світовий) рівень, міждержавний (субрегіональний) та державний (національний), який, своєю чергою, має нижчі рівні, такі як локальний (регіон, області країни) та домогосподарський (персональний).

Міжнародний рівень продовольчої безпеки представлений проблемою достатності продовольчого забезпечення населення планети, яка залишається актуальною, незважаючи на зростання обсягів продовольства. Стан продовольчої безпеки на цьому рівні характеризується балансом світового виробництва та споживання. При цьому важливо, щоб темпи розвитку сільського господарства не перевищували темпи зростання споживання, що сприятиме зменшенню кількості населення, яке потребує продовольчої допомоги. Головний аспект включає також обмеження впливу крупних виробників, які можуть брати під контроль продовольчі ресурси і використовувати своє монополічне становище на ринку продовольства у власних політичних і економічних інтересах.

На субрегіональному рівні необхідним є досягнення збалансованого розподілу світового виробництва продовольства, його запасів і товарних потоків.

Продовольча безпека на локальному й домогосподарському рівнях характеризується можливістю фізичного та економічного доступу соціальних груп, сімей, окремих споживачів до продовольства. Підтримання продовольчої безпеки на цьому рівні залежить від макроекономічної політики, спрямоване на забезпечення ефективного попиту на продукти харчування, зменшення розшарування за рівнем доходів у соціальних групах населення. Важливим є забезпечення мінімально необхідного рівня харчування для всіх соціально незахищених груп населення, подолання бідності.

Кожна країна має свої критерії продовольчої безпеки, визначає шляхи її забезпечення і, відповідно, розвитку власного аграрного виробництва залежно від загального соціально-економічного стану і особливостей раціональної економіки. За методикою Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАР ООН), критерієм продовольчої безпеки є виробництво зерна на душу населення. Так, у США, Канаді, Франції цей показник становить 900 – 1000 кг на душу населення. Стан продовольчої безпеки держави оцінюється за двома індикаторами: обсягом перехідних запасів зерна, що зберігається до наступного врожаю; рівнем світового виробництва зерна в середньому на душу населення.

Величина перехідних запасів зерна розраховується у відсотках від річного світового споживання зерна, або в днях його загальносвітового споживання. Безпечним вважається 60-денний перехідний запас, тобто 17 – 20% усього зерна, яке споживається у країні. Цей індикатор характеризує стабільність продовольчої ситуації у світі, стійкість світового продовольчого ринку стосовно можливого впливу таких дестабілізуючих чинників, як неврожаї, стихійні лиха, фінансові кризи тощо.

Рівень запасу зерна, що рекомендується ФАО ООН, є орієнтовним і гранично допустимим. Кожна країна, залежно від рівня економічного розвитку і соціальної стабільності та стану зовнішньоекономічної діяльності, може встановлювати свій рівень запасу. Наприклад, у США він становить 40% середньорічного споживання, що дає

змогу не тільки забезпечувати надійну продовольчу безпеку, а й суттєво впливати на коливання світових цін на зерно.

Індикатор середньодушового виробництва зерна використовується для оцінки стану продовольчої безпеки окремих країн або економічної спільноти країн, а також для аналізу розвитку світового продовольчого ринку за певний проміжок часу. Він дає уявлення про те, чи всі верстви населення, незалежно від соціального статусу, мають можливість отримувати необхідну кількість продуктів харчування. Світовою практикою встановлено, що стабільна продовольча ситуація досягається при виробництві 800 кг зерна в розрахунку на душу населення за календарний або сільськогосподарський рік, при якому задовольняються як потреби населення в продовольчих товарах, так і потреби тваринництва у кормових продуктах.

У міжнародній статистиці продовольча безпека вимірюється рівнем калорійності добового раціону харчування населення з урахуванням його (раціону) особливостей, притаманних кожній нації. У процесі моніторингу стану продовольчої забезпеченості використовують енергетичний критерій (добова калорійність харчування людини). Критична межа становить половину від фізіологічної норми середньостатистичної людини (3000 ккал на добу). Виділяють три рівні добового споживання людиною енергії в процесі життєдіяльності: оптимальний (2500 – 3500 ккал), недостатній (1500 – 2500 ккал); критичний (менше 1500 ккал).

Основою для оцінки загроз продовольчої безпеки є її якісні або кількісні показники. Своєю чергою, критерії виражаються за допомогою відповідних показників-індикаторів, які є числовою характеристикою стану або динаміки змін продовольчої безпеки країни.

На нашу думку, основними критеріями продовольчої безпеки є:

- ступінь задоволення фізіологічних потреб у компонентах та енергетичному складі харчового раціону;
- відповідність харчового раціону обмеженням за вмістом у продуктах шкідливих для здоров'я речовин;
- рівень фізичної та економічної доступності продовольства для різних категорій населення, включаючи спецспоживачів;
- ступінь залежності продовольчого постачання країни та ресурсного забезпечення агропромислового комплексу від імпорتنих поставок;
- розміри стратегічних та оперативних запасів у зіставленні з нормативними потребами.

Для оцінки відповідності цим критеріям рівня продовольчої безпеки, який склався та прогнозується на перспективу, необхідна розробка та моніторинг відповідних індикаторів, диференційованих по регіонах України.

Висновки

У подальших дослідженнях буде проведений аналіз та взаємовплив різних галузей національної економіки; визначені основні критерії (індикатори), за допомогою яких можна здійснювати діагностику розвитку тих чи інших галузей та їхнього взаємовпливу як на внутрішньому ринку, так і на зовнішніх ринках глобальної світової економіки для підвищення рівня якості життя населення.

Список використаної літератури

1. Герст П. Сумніви в глобалізації. Міжнародна економіка і особливості керування [Текст] / Герст П., Томсон Г. ; пер. з англ. — К. : К.І.С., 2002. — 306 с.

2. Эклунд К. Эффективная экономика – шведская модель: (Экономика для начинающих и не только для них) [Текст] / К. Эклунд ; пер. со швед. ; авт. предисл. В. В. Попов, Н. П. Шмелев ; науч. ред. А. М. Волков. — М. : Экономика, 1991. — С. 93.
3. Майер Дж. М. Основні проблеми економічного розвитку [Текст] / Джеральд Майер, Е. Джеймс Раух, А. Філіпенко. — К. : Либідь, 2003. — С. 28, 29.
4. Эклунд К. Эффективная экономика – шведская модель... — С. 93.
5. Майер Дж. М. Основні проблеми економічного розвитку... — С. 23—26.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2016

Схвалена до друку редколегією 12.10.2016

T. Hurhula

RETROSPECTIVE AND PREDICTIVE TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF BRANCHES OF THE NATIONAL ECONOMY UNDER PRESENT CONDITIONS

The article deals with structural deformations in branches of the national economy that arose during integration processes. It is noted that a gradual integration into the political, economic and legal space of the EU requires a thorough study in this sphere. The article provides an analysis of the research of national and foreign scientists who tried to evaluate the quality of people's lives in Ukraine. It is proved that the main factors that contribute to the increase in the level of quality of people's lives are the following: the level of development of a country, its resource and technology potentials; the maturity level of market relations; the scale and trends in the development of economic interrelations among countries.

Key words: evaluation of the quality of people's lives, integration, economic integration process, structural deformations in branches of the national economy.